

CHẠM NGƯỠNG SIÊU THỰC

Hơn 25 năm sau khi sưu tầm chiếc ghế Louis Ghost – một biểu tượng trong dòng chảy thiết kế toàn cầu, tôi đã có duyên gặp gỡ người đàn ông đã chế tác nên nó, Philippe Starck, nhân dịp ông ghé thăm Việt Nam để ra mắt một dự án đặc biệt. *By Nikita Chu, Hai Yen Ho, Quyên Hoàng*

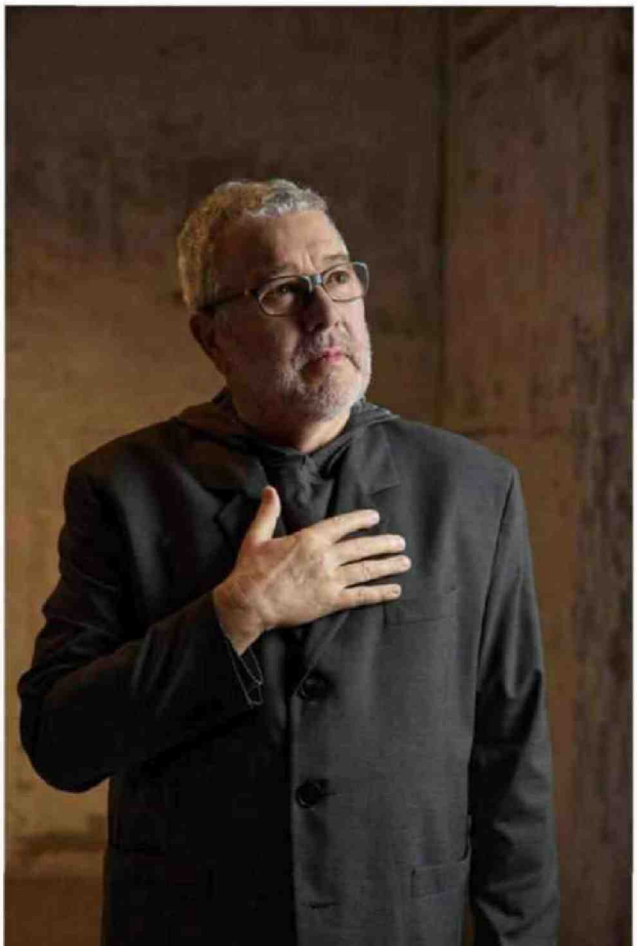

Nhà thiết kế Philippe Starck. **Trang đối diện, theo chiều kim đồng hồ, từ góc trái:** ghế đẩu PRINCE OHOH cho Kartell; dụng cụ vắt cam Juicy Salif cho Alessi; điện thoại thông minh ALO cho Thomson; ghế đẩu C.KOYA cho Kartell; bàn Helpyourself cho Qeeboo; đèn Bon Jour Versailles cho Baccarat và Flos

Vào những năm đầu của thiên niên kỷ mới, nhà thiết kế Pháp Philippe Starck có lẽ đang ở đỉnh cao về danh tiếng lẫn độ phủ sóng trên các phương tiện truyền thông. Năm 2000, ông được chính phủ Pháp trao Huân chương Bắc Đẩu Bội Tinh; sản phẩm của ông được đưa vào chương trình giảng dạy phổ thông nước này để minh họa cho khái niệm thiết kế; bản thân ông cũng xuất hiện trong cuốn bách khoa toàn thư của Pháp. Tuy đã nổi danh từ cuối thập niên 1970 khi còn rất trẻ (Starck sinh năm 1949), năm 2002 đánh dấu sự ra đời của một trong những thiết kế trứ danh gắn liền với tên tuổi ông – chiếc ghế Louis Ghost cho thương hiệu nội thất Kartell. Lúc ấy, tôi đang là sinh viên theo học kiến trúc ở Úc. Louis Ghost làm tôi mê mẩn đến nỗi tôi đã dành tiền tiết kiệm để tậu cho mình chiếc ghế độc nhất vô nhị này. Cho đến nay, sau bao lần chuyển nhà, bộ ghế sưu tầm qua năm tháng vẫn giữ vị trí đặc biệt trong không gian sống và ký ức gia đình tôi: đặt ở đâu, trong phòng hay ngoài trời, Louis Ghost luôn hòa hợp vào phong cách nội thất để ra; ghế bền, nhẹ, tiện dụng, có thể xếp chồng lên nhau.

Nhưng nếu lấp đầy một ngôi nhà với toàn bộ thiết kế kinh điển của Starck, nơi ấy sẽ khiến ta ngỡ như lạc vào thế giới khoa học viễn tưởng – một môi trường sống vị lai, do người ngoài hành tinh sắp đặt để quan sát hành vi của con người. Thoạt nhìn, đồ đạc tại đó mang dáng dấp của những hình mẫu thân quen, nhưng vật liệu và kiểu dáng lại có gì đó... khác thường, chạm ngưỡng siêu thực. (Ông từng đặt tên cho văn phòng thiết kế của mình là Ubik, phỏng theo nhan đề cuốn tiểu thuyết xuất bản năm 1969 của Philip K. Dick, một bậc thầy trong thể loại khoa học viễn tưởng và tác giả đằng sau loạt truyện ngắn đã được chuyển thể thành các tác phẩm điện ảnh xuất sắc như *Blade Runner* của Ridley Scott, hay *Minority Report* của Steven Spielberg).

Đơn cử, Louis Ghost hiện lên trong suốt như một bóng ma. Chạm gần, ta sẽ phát hiện chiếc ghế làm từ nhựa đúc nguyên khối. Nhìn kỹ, đó là sự lược giản đến tận cùng tạo hình của chiếc ghế bành thời vua Louis XV của Pháp – không bọc đệm xa hoa, không chạm trổ cầu kỳ trên gỗ quý. Đó là một thiết kế không hoàn toàn đoạn tuyệt với quá khứ, nhưng cũng không "quỵ lụy" trước những hoài niệm xưa cũ hòng phục dựng một thời đã qua. Nói cách khác,

Các phiên bản màu của ghế Louis Ghost cho Kartell

diện cho lối sống vương giả của giới quý tộc xưa thành vật dụng vừa dễ tiếp cận về mặt giá thành (đến nay, đã có hơn hai triệu ghế Louis Ghost được bán ra), vừa phản ánh tinh thần thời đại trong thái độ ứng xử thẩm mỹ.

Xuyên suốt sự nghiệp, Starck luôn theo đuổi "thiết kế dân chủ", với tâm niệm những sản phẩm đẹp và thông minh không nên chỉ dành cho một nhóm nhỏ người giàu có. Chúng phải có khả năng tiếp cận với càng nhiều người càng tốt, với chất lượng cao nhưng giá thành hợp lý. Ông phản bác "thiết kế tự luyến", tức "thiết kế chỉ dành cho các nhà thiết kế khác". Thay vào đó, Starck cố gắng tiến xa hơn, thiết kế cho một mục tiêu duy nhất: trải nghiệm của người dùng. Tình yêu thiên nhiên trong ông lớn đến mức ông không muốn dùng (hoặc dùng vô cùng ít) vật liệu từ thiên nhiên – cụ thể là gỗ – trong thiết kế của mình, vì Starck không muốn thấy cây cối bị chặt đổ để phục vụ cho nhu cầu thừa mứa của xã hội tiêu dùng.

Quay lại với Louis Ghost – vật liệu mà ông sử dụng cho chiếc ghế này là nhựa Polycarbonate 2.0, được tổng hợp từ cellulose và giấy thải công nghiệp. Nhưng đó không hẳn là sản phẩm rẻ đến mức người dùng sẵn sàng vứt bỏ sau vài năm sử dụng: độ hoàn thiện trau chuốt trong kỹ thuật chế tác giúp chiếc ghế bền mãi với thời gian, tính độc đáo trong hình thái bắt mắt (và ta cũng không thể phủ nhận tên tuổi của nhà thiết kế là yếu tố chi phối không nhỏ) khiến *những ai sở hữu nó đều không nỡ "lìa xa" một tạo phẩm*, có chăng, đã vượt ngoài những xu thế nhất

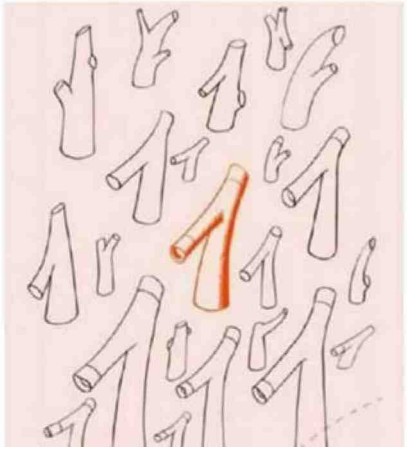
trong danh sách 25 món đồ nội thất tiêu biểu nhất trong 100 năm qua do *The New York Times* bình chọn).

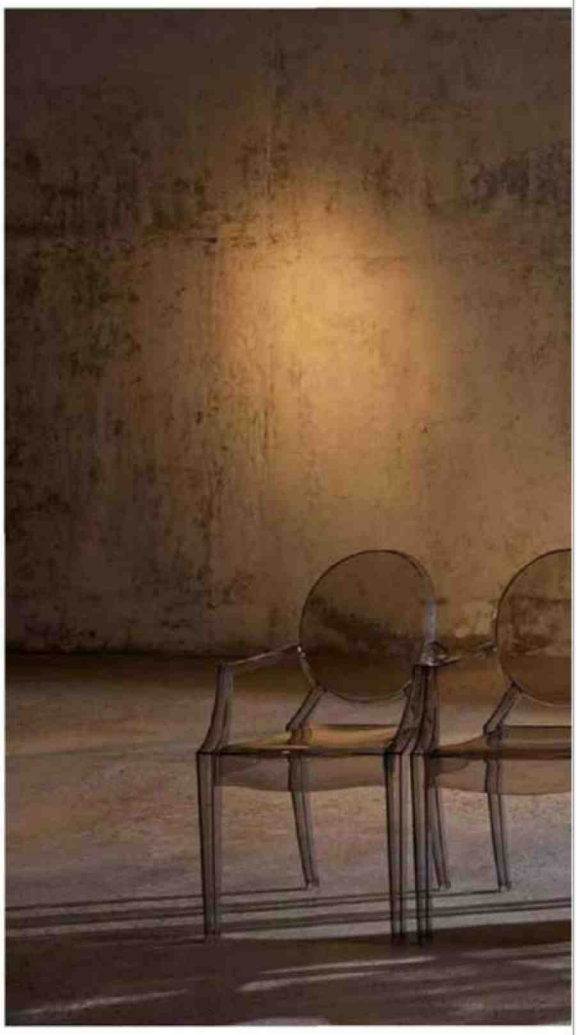
Hơn năm thập kỷ qua, Starck cho ra đời hàng trăm ngàn sản phẩm. Khắp năm châu bốn bể, ông thiết kế hơn 200 dự án khách sạn, nhà hàng, bảo tàng, cửa hàng, trung tâm thể thao, trung tâm văn hóa, v.v. Nếu đặt toàn bộ sản phẩm "ký tên" ông vào trong một ngôi nhà, đời sống vật chất của một người hầu như sẽ không thiếu thứ gì. Ngoài quần áo, giày dép, đồng hồ, mắt kính, trang sức, ông còn thiết kế cả đồ lót lẫn chế tác nước hoa. Bên cạnh bếp, lò nướng, tủ lạnh, máy pha cà phê, ông cũng cho ra đời chén dĩa, dao muỗng nĩa, ly cốc, lọ cắm hoa, dụng cụ nấu ăn. Starck từng tạo hình cho thiết bị nhà tắm lẫn bàn chải đánh răng, cùng với đó là TV, tai nghe, điện thoại, văn phòng phẩm, đèn chiếu sáng. Riêng với mảng nội thất, số lượng bàn ghế, giường ngủ, kệ tủ... mang "họ Starck" là vô kể. Rồi xe đạp, ô tô, du thuyền, chuyên cơ, và ngay cả không gian bên trong trạm vũ trụ quốc tế, cũng không thoát khỏi quỹ đạo sáng tạo của ông.

Thiết kế của ông khiến công chúng sững sờ, phấn khích, thậm chí là hoài nghi. Có người xem sự tinh nghịch trong sản phẩm của ông là trẻ con, hoặc thái độ châm biếm mà ông dành cho ngành thiết kế là ngạo nghễ. Nhưng có điều khó có thể chối cãi: sức sáng tạo của nhà thiết kế người Pháp là vô hạn, và bất kỳ dự án mà ông *nhúng tay vào – dù đó là đồ gia dụng hay kiến trúc nội* thất – đều toát lên một phong cách "rất Starck". Có chăng,

ngoằng, mảnh khảnh cùng đầu vắt xẻ rãnh đúc từ nhôm đánh bóng, trông như một con mực cách điệu, hoặc phi thuyền ngoài hành tinh vừa đáp xuống Trái Đất. Cảm hứng thiết kế bất chợt nảy sinh ngay khi Starck vừa vắt chanh lên đĩa mực trong một nhà hàng nhỏ trong chuyến du lịch đến đảo Capraia (vùng Tuscany, Ý); ông nhanh chóng phác họa ý tưởng lên tấm giấy lót bàn của nhà hàng và sau đó gửi nó đến văn phòng của Alessi.

Đến tận bây giờ, Juicy Salif vẫn hoàn toàn khác biệt so với mọi dụng cụ vắt cam chanh bày bán trong siêu thị gần nhà. Một số ý kiến cho rằng họ gặp khó khăn trong lúc sử dụng sản phẩm, đến mức những người tôn thờ chủ nghĩa công năng trong thiết kế xem nó không khác gì món "trang sức" mỹ miều trong bếp, "no mắt" hơn là "no miệng". Nhưng đó lại chính là ý đồ của Starck. Theo Alberto Alessi, chủ tịch của Alessi và cháu nội của nhà sáng lập thương hiệu, Juicy Salif là trò đùa giữa ông và Starck (nhà thiết kế Pháp từng chia sẻ ông xem khiếu hài hước là một trong những biểu hiện đẹp nhất cho trí thông minh của loài người). Họ cố tình châm biếm quan niệm "form follows function" (hình thức theo sau chức năng), thường được công nhận là chân lý nền tảng của thiết kế hiện đại. Hãy khoan bàn đến độ tiện dụng, bởi Juicy Salif quả thực là một thiết kế lôi cuốn ánh nhìn. Vẻ đẹp dị biệt của nó khiến ta đặt câu hỏi về những vật dụng thân quen trong đời sống thường nhật: liệu chúng có thể được cải tiến bằng một hình thái, một chất liệu hoặc quy trình sản xuất khác hay không; và phải chăng, thẩm mỹ cũng chính là một dạng công năng, khi nó phục vụ nhu cầu cảm xúc của con người? Starck gọi Juicy Salif là cái cớ hoàn hảo để khơi mào một cuộc trò chuyện thú vị quanh bàn

ăn – nó chắc chắn là dụng cụ vắt nước trái cây gây nhiều tranh luận nhất trên thế giới (một "kỳ tích" chỉ có Starck đạt được), một biểu tượng không thể thiếu trong bộ sưu tập của các bảo tàng lớn, và cũng là một trong những sản phẩm bán chạy nhất của Alessi.

Mỗi khi xuất hiện trên các trang báo quốc tế, cái tên Philippe Starck thường gắn liền với cụm từ "siêu sao". Giới sáng tạo toàn cầu xem ông như một tượng đài, nhu cầu cộng tác với ông từ các thương hiệu lớn cho đến nay vẫn không hề suy giảm. Thời sinh viên, tôi đã say mê bài

Từ trái sang: bản phác thảo thiết kế vòi nước Organic của Starck cho thương hiệu AXOR; Philippe Starck và ghế Louis Ghost tại TP. HCM

diễn tả bằng ngôn ngữ đời thường, bằng sự hóm hỉnh và chất duyên của một người con xứ Gô-lơ.

Nếu như có ý kiến cho rằng ta không nên gặp người mà mình ngưỡng mộ từ xa vì nó có thể đem lại cảm giác thất vọng, thì ấn tượng ngoài đời của tôi với Starck lại khác: ông đúng như những gì mà tôi và bạn hình dung – cởi mở, hòa nhã, và chân tình. Cuộc gặp gỡ diễn ra tại khuôn viên Dinh thự Tổng Lãnh sự Pháp ở Thành phố Hồ Chí Minh, nơi tổ chức bữa tối thân mật nhân sự kiện ông có mặt tại Việt Nam để chia sẻ tầm nhìn về Nhà tạo cho một mô hình không gian sống tại Việt Nam, được ông hình dung như "nơi chốn luôn hiện hữu, trường tồn cùng vẻ đẹp thi vị và trang nhã. Một miền đất khác ở giữa lòng Việt Nam". Sau khi nghe kể rằng nếu tôi vẫn đi theo con đường kiến trúc, thay vì rẽ hướng theo đuổi đam mê hiện tại là tạp chí, có chăng tôi sẽ không có dịp gặp ông ngay lúc này, Starck nở nụ cười tinh quái, bảo rằng: "Ồ, cô đã chọn quá đúng rồi đấy!". Khoảnh khắc ấy khiến tôi càng thêm trân trọng công việc mình đang làm, bởi diễm phúc được tiếp xúc và học hỏi với những con người tinh

"Ngày nay sự xa xỉ được thúc đẩy bởi tiền bạc. Còn tôi, tôi nghĩ chất lượng được thúc đẩy bởi đạo đức"

gian cũng đặc biệt như chính tính cách và tư duy của ông: một kho đồ nội thất với ánh sáng được hắt từ gian phòng bên cạnh, thay vì một phòng lớn với đầy đủ tiện nghi và chan hòa ánh sáng như kế hoạch trước đó. Dĩ nhiên, là theo lời đề nghị của Starck.

Người ta thường nói ông là nhà thiết kế huyền thoại, nhà sáng tạo đa lĩnh vực, một thiên tài. Còn ông, ông tự định nghĩa về bản thân như thế nào?

Bạn và tôi, tất cả con người chúng ta, đều khởi đầu từ bùn đất. Cách đây 4 tỷ năm, chúng ta đều là những con vi khuẩn ngu ngốc, rất ngu ngốc, nhưng bằng một cách may mắn nào đó, chúng ta đã trở thành con cá. Cá bố cá mẹ leo lên bờ và chúng ta trở thành con ếch. Cứ thế, đột biến tiếp nối đột biến, cho đến khi chúng ta đạt đến trạng thái hiện tại: một loài siêu khỉ. Quá trình này được gọi là tiến hóa. Tính đến nay, chúng ta đã đi đến nửa chừng câu chuyện, bởi vì khoảng vài tỷ năm nữa thôi, mặt trời sẽ nổ tung và tất cả chúng ta sẽ cùng phát nổ. Và, nếu chúng ta có thể

tưởng tượng được việc chúng ta từng là một con vi khuẩn, thì quả thật phi thường. Câu chuyện về loài người như chúng ta vừa nói, là độc nhất vô nhị. Chúng ta là những thiên tài.

Đó là điều duy nhất khiến tôi quan tâm, và cũng là điều duy nhất thú vị trên thế giới, ngoại trừ tình yêu. Đây cũng chính là lý do tại sao tôi đã dành cả cuộc đời mình để cố gắng tham gia vào quá trình tiến hóa này. Tôi hoàn toàn không thông minh, nhưng tôi có một số trực giác và khả năng tập trung phi thường. Điều đó cho phép tôi làm việc với mọi thứ như bạn đã biết đó. Những gì tôi làm là cố gắng hết sức để giúp đồng loại của mình ngày càng trở nên tốt hơn. Chỉ vậy thôi.

Với tôi, ông không chỉ là nhà sáng tạo, mà còn là nhà tư tưởng, một triết gia. Tôi còn nhớ có lần, khi chia sẻ về quá trình thiết kế bàn chải đánh răng, ông đã đặt câu hỏi "cái miệng này là của ai? Người đó đang sống trong một xã hội nào? Và nền văn minh nào đã tạo nên xã hội đó?"

Chính xác là như vậy. Trên thế giới có hai kiểu người: người hữu dụng, và người vô dụng. Người hữu dụng là những người giúp đỡ con người, hay hiếm hoi hơn, là cứu người. Còn những người vô dụng, là chúng ta, những người không thật sự cần thiết cho thế giới. Chúng ta phải rất khiêm tốn và hiểu là chúng ta chỉ ở đây để hỗ trợ cộng đồng của chúng ta thôi, để hướng tới một cuộc sống tốt hơn, nâng cấp hơn, để chúng ta có thể trở nên tươi sáng hơn, thông tuệ hơn, giàu tình thương hơn, giàu sức sáng tạo hơn. Không có gì làm tôi hứng khởi hơn điều này, và tất cả các dự án tôi làm đều để phục vụ mục đích ấy.

Đó có phải là cách ông tư duy và sáng tạo? Rằng ông không bao giờ nghĩ về một thứ gì đó như vật thể đơn lẻ, mà được bao bọc trong cả một hệ thống?

Tôi sẽ cố gắng giải thích quá trình sáng tạo của tôi, nhưng bạn đừng cố bắt chước, vì về cơ bản nó là một chứng tâm thần. Triệu chứng của nó là sức sáng tạo quá mức. Tôi không thiên về chất lượng, tôi đi vào số lượng. Tôi cố gắng, chủ yếu bằng tiềm thức chứ không phải bằng ý thức, để hiểu hầu hết mọi thứ. Khi tôi tự đặt ra câu hỏi cho mình hay nhận câu hỏi từ người khác, tôi luôn có những câu trả lời kỳ lạ, và đôi khi chúng ngớ ngẩn lắm. Tôi không biết cộng trừ, hầu như không biết bảng chữ cái. Tiếng Anh của tôi cũng rất tệ, nhưng tôi biết cách chế tạo ra tên lửa. Tên lửa đấy. Và tôi thật sự không có quy trình nào cả, ngoại trừ việc trở thành người nông dân

Từ trên xuống: đèn chùm Mary Coquine cho Baccarat; ghế H.H.H. (HER HIGHEST HIGHNESS) cho Kartell. **Trang đối diện:** ghế Masters và bàn Sir Gio cho Kartell

nói chung. Tôi cố gắng trả lời theo cách của mình điều gì là tốt, điều gì là còn thiếu. Quy trình này khá bất thường, nên câu trả lời của tôi cũng thường bất thường theo. Tôi không bao giờ làm một dự án chỉ vì dự án đó.

Nếu phân tích phần trí tuệ trong quy trình hoạt động của con người, ta sẽ thấy là không có một chiến lược, quy trình nào rõ ràng – nó được gọi là sự phi vật chất hóa. Ngay từ đầu, chúng ta đã tăng cường trí thông minh và sức mạnh, giảm bớt tính vật chất. Nếu bạn còn nhớ, chiếc máy tính đầu tiên là một tòa nhà lớn. Sau đó là một ngôi nhà nhỏ, rồi là cái tủ lớn với một con bọ. Sau đó là một chiếc vali lớn, một chiếc vali nhỏ, một phong bì, và bây giờ thì nó có thể nằm dưới da người. Những gì chúng ta có ở hiện tại hoặc sẽ có vào ngày mai, thứ nằm bên dưới da, còn mạnh hơn tòa nhà đầu tiên gấp một triệu lần. Điều đó có nghĩa là quy luật phi vật chất hóa tồn tại mỗi ngày, ngay cả với những thứ bé nhỏ. Đó là lý do tại sao, tương lai sẽ là sự phi vật chất hóa. Một ngày nào đó chúng ta sẽ không còn một thứ gì nữa, và ngày đó sẽ không còn xa.

Nếu như ông không làm một dự án vì những gì có trong dự án đó, thì lý do là gì?

Đối với tôi, mỗi dự án đều là một câu chuyện, được thai

Đèn Camomille cho Kartell

những người như thế, chúng ta có thể tạo nên một câu chuyện thật đẹp. Và sau đó mới đến việc tạo dựng nên điều thật sự xảy ra trong câu chuyện đó.

Vậy điều gì đã khiến ông chọn bắt tay với các đối tác Việt Nam để định hình nên một dự án tại Hồ Tràm?
Như tôi vừa nói, tôi có một "cuộc tình" với đối tác của tôi ở đây, Eric Merlin và Stéphane Delplancq. Tôi yêu những người này, và vì yêu như vậy nên tôi tin tưởng khi họ đưa tôi tới đây, khám phá mảnh đất này. Và khi khám phá ra nó, tôi cực kỳ ấn tượng. Nó đẹp vô cùng với một khu rừng đẹp, một dòng sông thơ mộng, một bãi biển tuyệt vời, và một đại dương xanh thẳm. Tôi thấy được ngay lập tức, đó là một nơi để Sống. Bởi vì khi nghĩ đến một nơi để Sống, một nơi là Nhà, bạn cần nước sạch để uống, cần biển cả để nuôi sống, cần rừng để cư trú và bảo vệ bản thân.

Một nơi nhắc chúng ta về việc chúng ta là ai, chứ không phải là chúng ta sở hữu điều gì...
Chính xác là như vậy. Đó là nơi để chúng ta hiểu được chúng ta đã may mắn thế nào để là chính chúng ta, và đã biết rồi – đô thị hóa, phi nhân, vô cảm và vô tình – hiện diện ở bất cứ nơi đâu. Nhưng chúng tôi sẽ đi ngược lại với điều đó. Chúng tôi sẽ tạo ra một ngôi làng nơi mọi người đều gặp nhau vì yêu quý lẫn nhau. Chúng tôi có một cách rất đặc biệt để xây dựng công trình với sự "nặng" và "nhẹ". Đây có thể sẽ là dự án duy nhất đảm bảo được mọi người cùng có một tầm nhìn đẹp nhất – ta sẽ không bao giờ phải chen chúc sau lưng người khác nữa.

Là một nhà sáng tạo nổi tiếng với triết lý thiết kế dân chủ, ông có quan niệm thế nào về sự xa xỉ?
Hiện tại, tôi không mấy thiện cảm với từ này vì giờ đây, sự xa xỉ thể hiện sức mạnh của đồng tiền. Ví dụ, xa xỉ nghĩa là tôi có thể mua chiếc máy bay phản lực này, tôi có thể mua chiếc Rolls-Royce kia, tôi có thể mua viên kim cương nọ. Không phải bởi vì tôi cần nó, mà vì tôi muốn thể hiện nó. Và đó là một sức mạnh rất thô thiển. Điều đó chẳng phải có nghĩa là hàng xóm của tôi, người không kiếm được nhiều tiền như tôi, là người xấu sao?

Ngay cả khi tôi tạo ra chiếc du thuyền đắt đỏ nhất thế giới với giá hàng tỷ đô, thì đó cũng không phải là sự xa xỉ bởi vì đối với tôi, đó là một phòng thí nghiệm của quy trình mới, của bằng sáng chế mới. Và sau khi chúng tôi có thể áp dụng nó lên một chiếc thuyền thông thường hoặc thứ gì đó khác, thì sự xa xỉ có lẽ cần được thay thế bằng tài năng, sự trung thực, trí tuệ và chất lượng. Chất lượng là trên hết. Khi một kỹ sư hay bất kỳ ai tạo ra được một thứ gì đó thông minh, thì đó là chất lượng. Khi một nhà thiết kế đủ thông minh để không rơi vào bẫy của xu hướng, và anh ta có thể tạo ra, dù rất khó, một thứ gì đó trường tồn cùng thời gian – một trong những tiêu chí hàng đầu của sinh thái. Đó là lý do tại sao ngày nay sự xa xỉ được thúc đẩy bởi tiền bạc. Còn tôi, tôi nghĩ chất lượng được thúc đẩy bởi đạo đức.

Ấn tượng đầu tiên của ông về Việt Nam và bối cảnh sáng tạo ở đây là gì?
Đối với tôi, điều duy nhất đáng chú ý chính là sự tồn tại của con người. Mỗi ngày, tôi di chuyển đến khắp các nơi trên thế giới, và tôi rất hạnh phúc khi thấy rằng người Việt Nam có lẽ là những người cuối cùng trên trái đất vẫn còn giữ được những giá trị nhân văn, như tình yêu, đam mê, chân thành và hài hước. Đó là lý do tôi cực kỳ, cực kỳ hạnh phúc khi được ở đây với các bạn, tại Việt Nam. Được ở trong một cộng đồng rất gần gũi với cộng đồng của tôi, với tôi mà nói, chính là một chuyến du hành đầy mới mẻ.

Ông muốn gửi gắm thông điệp gì với cộng đồng sáng tạo tại Việt Nam nói riêng và công chúng Việt Nam nói chung?
Chỉ đơn giản thế này thôi: chúng ta không ở đây để mua xe hơi thể thao, để trở thành những người giàu có nhất thành phố này. Chúng ta ở đây để sinh sống cùng nhau, để hiểu là chúng ta có một nhiệm vụ phía trước, ngày qua

ẢNH (PHILIPPE STARCK)

